

18.07x27.16	1/2	עמוד 8	ספרים - הארץ	25/04/2014	42150801-1
1 - בועז סנג'רו ראש החטיבה למשפט פלילי וקרימינולוגי - 26330					

מלכת הראיות עירומה

הרשעת חף מפשע היא עוול נורא - גם למורשע וגם לחברה, שהפושע האמיתי נותר בקרבה. פרופ' בועז סנג'רו טוען בספרו שמדובר בתופעה רחבה הרבה יותר ממה שנוטים לחשוב

הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם: גורמים ופתרונות
 בועז סנג'רו. הוצאת רסלינג, 299 עמ', 89 שקלים

יובל אלבשן

מישפט השם איוואו הקמ' דה לא אומר הרבה לרוב האנשים, אבל בקרב מומחים למשפט פלילי הוא מטיל אימה. מדובר באסיר בן 78, שנמצא בתא הנידונים למוות קרוב ל-50 שנה מאז הורשע ברצח ארבעה אנשים ב-1966 והוא רק בן 30. לאחרונה החליט בית המשפט ביפן לשחררו לאחר שנקבע כי החוקרים בתיק שבו הואשם זייפו את הראיות.

כבר בהתחלה, ב-1966, טען הקמדה כי ההודאה הוצאה ממנו במכות, אבל בית המשפט בחר להאמין לחוקרים ולתביעה. כך העביר הקמדה את רוב חייו, אם אפשר לקרוא לזה חיים בכלל, בכלא אף על פי שהיה חף מפשע ורק בדרך נס לא הוצא להורג כפי שאמור היה. בית המשפט שיחרר אותו לאחר שהוכח כי הדנ"א שני מצא בזירה לא תואם את זה של הקמדה. אחותו, שלחמה במשך כל 50 השנים האחרונות על חפותו, לא ידעה את נפשה מאושר, אבל הוא לא היה שותף לשמתחה. לפי משפחתו הוא החל להראות סימנים של דמנציה ולא ממש מבין מה קורה סביבו. אפשר שזה עדיף. מי באמת יכול להתמודד עם מצב דברים כזה בלי שדעתו תיטרף עליו?
 קל לפטור את הסיפור של הק'

מדה כאירוע נדיה הנטייה של כולנו היא לגמד את היקף התופ' עה של הרשעת חפים מפשע כדי שנוכל להמשיך ולהאמין שאנו חיים במערכת משפטית שעו' שה צדק - גם אם שופטיה, שהם בשר ודם, טועים מדי פעם. אלא שלמרבח הצער הקמדה אינו בא' מת הריג, אלא מייצג תופעה לא שולית. פרופ' בועז סנג'רו, בא' חד הספרים החשובים והמבהילים ביותר שהתפרסמו לאחרונה, לא מאפשר לנו להמשיך לעצום את עינינו לנוכח מציאות קשה זו.

סנג'רו מאמין שהיקף התופעה של הרשעת חפים מפשע עומד על כהמישה אחוזים (!) מכלל ההרשעות. המשמעות בישראל היא שבכל רגע נתון יושבים בממוצע בבתי הכלא שלנו 1,136 אסירים שהורשעו לשווא. אלה הם 1,136 אנשים שחיייהם נהרסו, בשעה ש-1,136 פושעים אמיתיים ממשיכים להסתובב בחברה ולסכן את כולנו. מבהיל למדי. לא בכדי קובע המחבר ש"אין עוול שגורמת המדינה לאזרח הגדול יותר מהר' שעתו של אדם חף מפשע".

כאמור, עד לא מכבר נהוג היה להתייחס בביטול לתופעה זו, והיא התקבלה ככורח בכל מערכת משפט אנושית. אלא שמצבור של פרשות שהתגלו יחד עם מהפכת הר'ניא ופרויקט החפות האמרי' קאי לא איפשרו עוד התייחסות כזאת. הידועה מכולן היא פרשת רמפרט (Rampart), שבה הת' גלה ב-1998 כי שוטרים מיחידה מסוימת במשטרת לוס אנג'לס הפלילו באופן שיטתי חפים מפ'

שע, שתלו עליהם סמים ונשק ושיקרו בנוגע להודאותיהם. בסיום החקירה שוחררו מבתי הכלא 156 אנשים, רובם היספאנים.

סנג'רו מזכיר 12 פרשות דומות של שוטרים מושחתים שהפלילו למעלה מ-1,000 חפים מפשע. מהצד האחר של האוקיינוס מוכ' רת לכולם (בזכות הסרט המעולה "בשם האב" פרשת "הארבעה מגילפורד", שבה הוסתרו ראיות מזכות - דבר שהביא להרשעת חפים מפשע. גם בישראל הקטנה ידענו פרשות כמו זו של "כנוי פיית מע"צ" (מועצת עבריינים צעירים), שבה הורשעה קבוצת צעירים בחברות בכנופייה, ישבה שנים בכלא, עד שחוקר משטרה רש לגמלאות התוודה וגילה כיצד החוקרים התעללו בהם עד שהודו במה שלא ביצעו.

איך אפשר לפצות

המהפך במודעות בא בעקבות שני עורכי דין אידיאליסטים, בארי שק ופיטר ניופלד, שייסדו ב-1992 בניו יורק את "פרויקט החפות". הם הדריכו סטודנטים למשפטים, שאיתרו ראיות מדי' עיות בארכיונים, והסדירו בדי' קות ד'ניא לאסירים שטענו כי הם חפים מפשע. ממצאי הפרויקט היו מוזעזעים: יותר מ-300 אסירים שהורשעו ונגזרו עליהם העונשים החמורים ביותר (מאסר עולם או מוות) זוכו.

במהצית מהמקרים שבהם זוכו האסירים הובילו הבדיקות המדי' עיות לחשיפת הפושעים האמיי

סנג'רו מציע שבמסדרי זיהוי תינתן אזהרה לעד, שעל פיה ייתכן שהעבריין לא נמצא כלל במסדר, או שהעד יראה בכל שלב רק ניצב אחד במקום לראות את כל הניצבים יחד (מה שמביא אותו לבחור באחד מהם דרך האלימינציה)

איוואו הקמדה משתחרר מהכלא בלוויית אחותו הידוק צילום: אי-פי

23.27x28.66	2/2	9	עמוד	ספרים - הארץ	25/04/2014	42150809-9
ור בועז סנג'רו ראש החטיבה למשפט פלילי וקרימינולוגי - 26330						

קיימות השגיאות במעבדה של המדענים בתחום, וכמובן עדויות שקר "רגילות" ומעשי שחיתות ורשלנות של אלה שאמורים להיות ראשוני השומרים על החוק, סנג'רו לא רק מתריע אלא גם מציע כיצד לצמצם תופעה מזו ויזעה זו. לאורך כל הספר, וכי מיוחד בפרק החמישי, הוא מציע הצעות מעשיות להגברת הבטיחות במערכת המשפט הפלילי. כך, למשל, הוא מציע שבמסדרי זיהוי תינתן אזהרה לעד, שעל פיה ייתן כן שהעברייני לא נמצא כלל במי סדר, או שהעד יראה בכל שלב רק ניצב אחד ("מסדר עוקב") במקום לראות את כל הניצבים יחד (מה שמביא אותו לבחור באחד מהם דרך האלימינציה) ודרכים רבות נוספות.

ההצעה החשובה ביותר בעיני היא להקים גוף מרכזי לבטיחות במשפט הפלילי, שיחקור הרשעות שווא וכמעט-הרשעות, ויפקח על הפרקטיקות הנוהגות במשטרה ובפרקליטות. סביר להניח שהן לא יאהבו את זה, אבל נדמה שאין ברירה. המספרים מבהילים והנרטיב שא חשוב מכדי לאפשר לעוד אנשי שים כמו הקמרה לגסוס במשך 50 שנים מאחורי סורג ובריה על לא עוול בכפם.

תמונה מתוך הסרט "החשוד המייד" הזיכרון האנושי מועד לכשלים

מעוותת שלאחר מכן משוחזרת ומושלמת בזיכרון. ההשלמה מורשעת מתפישות חברתיות תרבותיות (סטריאוטיפים ודעות קדומות, למשל) ומחוויות שלאחר מועד ביצוע הפשע שלו היה עד. לפי המחקרים, הטעויות גדולות כשהמזוהה מתבקש לזהות בן קבוצה אחרת מזו שלו.

אחד המקרים הידועים ביותר הוא פרשת קוטון. אשה לבנה, ג'ניפר תומפסון, זיהתה אדם שחור ושמו קוטון כמי שאנס אותה. היא היתה בטוחה בעצמה לחלוטין, "בין היתר משום ששהתה איתו זמן משמעותי והיתה נחושה בכי וונתה לבחון אותו בקפדנות בזמן האירוע כדי שתוכל לזהותו לאחר מכן". בעקבות הזיהוי הוא נכנס לכלא ב-1985. עשר שנים מאוחר יותר התברר בעקבות בדיקות דינא כי היא טעתה, ואז גם נתפס האנס האמיתי (שהיה אף הוא שחור).

תומפסון וקוטון כתבו יחד ספר על הפרשה הטרגית, "לבי חור בקוטון", שבו הם מתריעים נגד טעויות כאלה. לצד כל אלה

הוראה בלבד היא מקור מרכזי לכך. בעבר נטו בתי המשפט לראות בה ראייה כה חשובה עד שהיא כונתה "מלכת הראיות" ואפשר היה לבסס עליה הרשעה.

סנג'רו מצייני, בחיור מסוים, שהכינוי ניתן על ידי ראש התיביעה הכללית בתקופה האפלה ביותר בתולדות המשטר הסובייטי, תקופתו של סטלין. ולא בכדי. היום כבר ידוע שאנשים מודים גם במעשים שהם לא עשו - בגלל הלחצים שמפעילים עליהם החוקרים, מפני שהם רוצים לחפות על העברייני האמיתי, או מסיבות אחרות. הבעיה היא, לפי סנג'רו, ש"המחקרים מלמדים שחוקרי משטרה, תובעים ושופטים אינם מסוגלים לזהות הוראות שווא גם כשהם משוכנעים שניסיונם מאפי שר זאת". גם כאן מוצגים מחקרים מספריים חד-משמעיים ומבהילים.

לבחור בן קבוצה אחרת

מקור נוסף לטעויות הוא מגיבלות הזיכרון האנושי של העדים. למעשה, בפרויקט החפות האמריקאי הוברר שהגורם המרכזי להרשעות שווא היה עדויות ראייה מוטעות. ב-76 אחוזים מהיזיכויים היו ההרשעות מבוססות רק או גם על עדויות כאלה. זה לא מפתיע. מחקרים רבים בתיחום הפסיכולוגיה הקוגניטיבית מלמדים שהזיכרון האנושי מועד לכשלים ולהטיות במיוחד כשהוא עוסק בזכירת פרצופים באירועים טראומטיים. באירועים כאלה מסוגל העד לקלוט רק חלק קטן מההתרחשות, וכך נוצרת תמונה

תיים. היום כבר קיימים פרויקטים דומים במדינות רבות בעולם וכי כולן חוזרת אותה תמונה מבהילה. בישראל אי אפשר, לפי סנג'רו, לקיים פרויקט חפות דומה משום ש"רשויות איפית החוק, כפי הנראה, לא מילאו את חובתן לשמור לאחר הרשעות את הממצאים והרגימות הדרושים לביצוע הבדיקות".

סנג'רו מצביע על הנזקים העצומים שתופעת הרשעות השווא גורמת. בראש וראשונה - לחף מפשע שהורשע. היש טרגדיה נוראה יותר מאשר גורלו של הקמרה שהעביר את רוב חייו מאחורי סורג ובריה בלי שום סיבה מוצדקת? לצד הנזקים האלה שהנפש אינה יודעת איך לכמת אותם ואיך אפשר לפצות בגינם, אם בכלל, קיימים גם הנזקים לחברה כולה: הנזק הכלכלי שנגרם מהוצאות החקירות, המשפטים המוטעים והמאסרים שבעקבותיהם, הפגיי עה המשמעותית באמון הציבור במערכת המשפט ובמוסדות המדינה, והעובדה שלאחר ההרשעה המוטעת הפושע האמיתי ממשיך לפשוע. לפי נתונים שמציג פרויקט החפות, מתוך 250 הזיכויים הראשוניים, לפחות ארבעים מהעבריינים האמיתיים המשיכו לבצע עבירות חמורות (ובהן 56 עבירות אונס ו-19 רציחות) בזמן שהמורשעים בטעות במקומם היו כלואים בבתי סוהר. כל זה מבהיל מאוד.

איך זה קורה? בספר מתוארים גורמים רבים שמביאים לתופעה מזועזעת זו. הרשעה על סמך